

Fig. 297. U 1065. Rångsta, Viksta sn. Efter B 505.

1065. Rångsta, Viksta sn.

Pl. 80.

Litteratur: B 505, L 245, D 1:246. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 95; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 241; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA), Viksta socken, 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 80; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 51, 153; *Handlingar i ATA* 1926—27, 1942.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 505); Dybeck (D 1:246).

Runstenen står i södra kanten av en stenig hage omkr. 200 m. NÖ om vägen Rångsta—Sävasta och omkr. 400 m. S om landsvägen Viksta—Björklinge. Ristningen är vänd mot S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Salsta».

Kyrkoherden i Viksta Marcus Israelis Hargius († 1687) omtalar i sin förteckning över fornminnen i socknen, att en runsten fanns »ståendes upreest vjdh Rångsta By». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Rångsta i Wicksta sochn» (B 505: »Rångsta»; L 245: »Rångstad»). — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1864: »Viksta socken, en af sank a ängar och låga gården upptagen bygd, har ett mindre antal fornlämningar, deribland blott två runstenar,

af hvilka den ene, belägen i en af tomterna i Rångstad, restes. Der äro ock socknens mästa hednagrafvar jämte två mindre bautastenar.» Och i hans förteckning över fornlämningar i Viksta sn läses: »I Rångstads södra tomt står en under förflutna sommaren å nyo rest runsten.» *Sveriges runurkunder* (s. å.): »I de uti Rångstads by varande tomter finnas icke få hednagrafvar och åtminstone två bautastenar. Runstenen, som länge legat i en af dessa tomter, söder om allmänna vägen, hvilken leder genom byn, restes i sistlidne Julii månad på samma ställe.» — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» (1871): »NNO från Rångsta.» — Stenen restes på sin plats år 1927.

Rödgrå, grovkornig granit. Höjd 1,83 m., bredd 0,83 m. Ristningsytan är plan, men mycket knottrig. Ristningen är grunt huggen, och då ytan är full av naturliga fåror och gropar, är det svårt att avgöra, vad som verkligen är hugget. U 1065 är otvivelaktigt en av de mest svårlästa runstenarna i häradet. Ornamentiken är lika svår att reda ut som runorna. Det som ifyllts före fotograferingen torde dock vara i stort sett säkert. Av figuren upptill är en del tydligt: fötterna, h. armen och v. ytterkonturen av huvudet med överarmen. Stor grad av sannolikhet ha ögonen och näsan. Det övriga är något problematiskt.

Inskrift:

runuipr · lit risa · sin yftr · suain · faþur sin ... in kls - i
5 10 15 20 25 30 35 40

iufur · ok · fuks · litu risa stin yftir faþur sin ka --
45 50 55 60 65 70 75 80

Runviðr let ræisa s[t]æin æftir Svæin, faður sinn ... — Iofurr ok Fuks letu ræisa stæin æftir faður sinn ...

»Runvid lät resa stenen till minne av Sven, sin fader ... — Jovur och Fuks läto resa stenen till minne av sin fader ...»

Till läsningen: Runstenen innehåller två minnesinskrifter, i likhet med U 311, 842, 952, 1017 och 1020. De ha, såsom rimligt är, fått var sin slinga. Inskrifterna äro anordnade symmetriskt, mitt emot varandra. Intet sk vid inskrifternas början, framför 1 r och 42 i. Namnet 1—7 **runuipr** är fullt klart. 2 **u** har en vinkelböjd bst. Intet sk kan spåras efter 10 **t**. 12 **i** är möjligen stunget. En djup grop finnes mitt på staven; ovisst, om den är huggen. Efter 15 **s** är ett **t** uteglömt. 18 **y** är tydligt stunget. Mellan 34 **n** och 37 **k** finnes plats för 6 runor, varav endast svaga spår återstå. 35—36 **in** är någorlunda säkert. Möjligen **-u--in**. 37—39 **kl** är svagt och osäkert. Efter 39 **s** svaga rester av tre stavar. — Namnet 42—46 **iufur** är svagt, men torde dock vara säkert. 45 **u** står inklämt och smalt mellan 44 **f** och 46 **r**, tydligen först glömt och sedan insatt. 50 **u** är möjligen stunget. En rund grop finnes mellan hst och bst; den kan dock vara naturlig. F. ö. är namnet 49—52 **fuks** säkert. 58 **i** är icke stunget; icke heller 63 **i**. Om 65 **y** är stunget, är ej fullt visst. Även i denna runslinga äro de sista runorna mycket grunda. Säkra torde dock vara 78—79 **ka**. Möjligen står i den nedåtgående slingan, på rundjurets hals ett bakvänt **rn**, d. v. s. **ra**.

B 505: **runuipr · lit resa stn ufta suain faþur sin litin kusu; ukir · ok · fyks · litu · risa stin · uftir faþur sn iok sin.** — Dybeck: **runuipr · lit rasa · stn ufta suain · faþur sin litin kusu ...; iufur · ok · fyks litu risa stin · uftir faþur · sn ...**

Peringskiöld tolkar inskriften sålunda: »Ygge och Fychss läto reesa upp Åminnelse Steen efter Snokes Fader, men Runved han lätt reesa honom efter sin fader Swen, då han war En lijten Gässe.» — N. R. Brocman: »Ygge och Fuks läto resa Stenen efter sin Fader Snok. Runvid lät resa Stenen efter sin Fadr. Glädje honom, Guds moder.» *UFT* h. 1 (1871): »Jofvur och Fyks läto resa sten efter sin fader Björn(?). Runvid lät resa sten efter Sven, sin fader. (? se till honom, Gud!).»

Stenen har blivit rest som ett gemensamt minnesmärke dels av Runvid över hans fader Sven, dels av Jovur och Fuks över deras fader. Slutet av de båda inskrifterna torde vara omöjligt att tolka. Mansnamnet *Runvidr* är icke känt från någon annan runinskrift. Ur medeltida urkunder anföras i M. F. Lundgrens namnordbok två belägg, det ena från Uppland (1312), det andra från Södermanland (1329). Om namnet *Iofurr* se U 901. Ett mansnamn svarande mot 49—52 **fuks** är icke känt från nordiska inskrifter eller urkunder. Det torde vara identiskt med djurnamnet ty. *Fuchs*, lågty. *vos*, eng. *fox*, ett gemensamt västgermanskt ord för räven. Sv. *fox* 'räv; rävaktig person, skolfux; häst med rödbrun, rävaktig färg' anses med rätta vara lån från tyskan; det är belagt först 1544 (*SAOB*: fux; E. Hellquist, *Etymologisk ordbok*: fux). Det runsvenska namnet torde visa, att ordet har funnits, om också sällsynt, även på nordiskt språkområde. Jfr också fno. *fox* n. 'fusk, bedrägeri', som väl säkert hör hit. Det är i detta sammanhang kanske värt att observera, att också brodern har ett namn, som är ett djurnamn i överförd användning: Vildgalt och Räv.

Ornamentiken är egenartad. Två rundjur hänga ned med halsar och gap vända mot varandra; den våldsamma rörelsen är kraftigt betonad genom de bakåtriktade, uppåtsträckta extremiteterna. Flera detaljer, särskilt i rundjurens huvud och fötter, påminna om U 1047, och det förefaller rätt sannolikt, att man här har att göra med två verk av samme ristare. Han står icke långt från Ingulv, som har ristat U 1041 och 1052, även om man här icke har lika starka skäl för en direkt identifikation.

Vad mansfigurerna upptill angår, förefaller det icke osannolikt, att vissa naturliga fåror i stenytan direkt har lockat ristaren till att med några grunt huggna linjer fullborda denna gestalt. Den är rätt oproportionerlig och otymplig.
